

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (wielka izba)

z dnia 26 czerwca 2018 r.*

Odesłanie prejudycjalne – Dyrektywa 79/7/EWG – Równe traktowanie kobiet i mężczyzn w dziedzinie zabezpieczenia społecznego – Krajowy system emerytur państwowych – Warunki uznawania zmiany płci – Uregulowanie krajowe uzależniające uznanie zmiany płci od unieważnienia małżeństwa zawartego przed tą zmianą – Odmowa przyznania emerytury państwowej osobie, która zmieniła płeć, z chwilą osiągnięcia przez nią wieku emerytalnego przewidzianego dla osób przynależących do nabytej przez nią płci – Dyskryminacja bezpośrednia ze względu na płeć

W sprawie C-451/16

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Supreme Court of the United Kingdom (sąd najwyższy Zjednoczonego Królestwa) postanowieniem z dnia 10 sierpnia 2016 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 12 sierpnia 2016 r., w postępowaniu:

MB

przeciwko

Secretary of State for Work and Pensions,

TRYBUNAŁ (wielka izba),

w składzie: K. Lenaerts, prezes, A. Tizzano, wiceprezes, M. Ilešič, T. von Danwitz (sprawozdawca), A. Rosas i J. Malenovský, prezesi izb, E. Juhász, A. Borg Barthet, M. Berger, C. Lycourgos i M. Vilaras, sędziowie,

rzecznik generalny: M. Bobek,

sekretarz: L. Hewlett, główny administrator,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 26 września 2017 r., rozważywszy uwagi przedstawione:

- w imieniu MB przez C. Stothersa i J. Mulryne, solicitors, a także K. Brethertona i D. Pannicka, QC,
- w imieniu rządu Zjednoczonego Królestwa przez C. Crane i S. Brandona, działających w charakterze pełnomocników, wspieranych przez B. Laska, barrister, i J. Coppela, QC,
- w imieniu Komisji Europejskiej przez C. Valero i J. Tomkina, działających w charakterze pełnomocników,

* Język postępowania: angielski.

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 5 grudnia 2017 r.,
wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni dyrektywy Rady 79/7/EWG z dnia 19 grudnia 1978 r. w sprawie stopniowego wprowadzania w życie zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn w dziedzinie zabezpieczenia społecznego (Dz.U. 1979, L 6, s. 24 – wyd. spec. w jęz. polskim, rozdz. 5, t. 1, s. 215).
- 2 Wniosek ten został przedstawiony w ramach sporu między MB a Secretary of State for Work and Pensions (sekretarzem stanu ds. pracy i emerytur, Zjednoczone Królestwo) dotyczącego odmowy przyznania MB emerytury państwowej z chwilą osiągnięcia przez nią ustawowego wieku emerytalnego przewidzianego dla osób przynależących do płci, którą nabyła w następstwie zmiany płci.

Ramy prawne

Prawo Unii

- 3 Zgodnie z jej art. 3 ust. 1 lit. a) tiret trzecie dyrektywę 79/7 stosuje się do systemów ustawowych zapewniających ochronę, w szczególności przed ryzykiem starości.
- 4 Zgodnie z art. 4 ust. 1 tej dyrektywy:

„Zasada równego traktowania oznacza brak jakiegokolwiek dyskryminacji ze względu na płeć, bądź bezpośrednio, bądź pośrednio poprzez odwołanie, zwłaszcza do stanu cywilnego lub rodzinnego, w szczególności jeżeli chodzi o:

– zakres stosowania systemów i warunki objęcia systemami,

[...]”.

- 5 Artykuł 7 ust. 1 lit. a) rzeczony dyrektywy stanowi:

„Niniejsza dyrektywa nie narusza prawa państw członkowskich do wyłączenia z jej zakresu:

- a) ustalenia wieku emerytalnego dla celów przyznania rent i emerytur oraz skutków mogących z tego wynikać w odniesieniu do innych świadczeń”.

- 6 Artykuł 2 ust. 1 lit. a) dyrektywy 2006/54/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie wprowadzenia w życie zasady równości szans oraz równego traktowania kobiet i mężczyzn w dziedzinie zatrudnienia i pracy (Dz.U. 2006, L 204, s. 23) stanowi:

„W rozumieniu niniejszej dyrektywy:

- a) »dyskryminacja bezpośrednia«: sytuacja, w której dana osoba traktowana jest mniej korzystnie ze względu na płeć niż jest, była lub byłaby traktowana inna osoba w porównywalnej sytuacji;

[...]”.

Prawo Zjednoczonego Królestwa

- 7 Zgodnie z sekcją 44 Social Security Contributions and Benefits Act 1992 (ustawy o składkach i świadczeniach z zabezpieczenia społecznego z 1992 r.) w związku z sekcją 122 tej ustawy oraz pkt 1 załącznika 4 do Pensions Act 1995 (ustawy o emeryturach z 1995 r.) kobieta urodzona przed dniem 6 kwietnia 1950 r. uzyskuje prawo do emerytury państwowej „kategorii A” w wieku 60 lat, a mężczyzna urodzony przed dniem 6 grudnia 1953 r. prawo do niej uzyskuje w wieku 65 lat.
- 8 Sekcja 1 Gender Recognition Act 2004 (ustawy z 2004 r. o uznawaniu płci, zwanej dalej „GRA”), w brzmieniu obowiązującym w okresie, którego dotyczy spór w postępowaniu głównym, przewidywała możliwość zwrócenia się przez każdego do Gender Recognition Panel (komitetu ds. uznawania płci, zwanego dalej „GRP”) o wydanie pełnego świadectwa uznania płci, odnotowującego zmianę jego płci biologicznej ze względu na fakt życia jako osoba innej płci. Potwierdzona świadectwem uznania płci wnioskodawcy uznawana była, stosownie do tego przepisu, za jego płć nabytą.
- 9 W myśl sekcji 2 ust. 1 tej ustawy GRP był zobowiązany do wydania świadectwa uznania płci, jeżeli:
  - „a) u wnioskodawcy występowała dysforia płciowa;
  - b) wnioskodawca żył z nabytą płcią przez co najmniej dwa lata przed datą złożenia wniosku;
  - c) wnioskodawca wyraził zamiar życia z nabytą płcią do chwili śmierci; oraz
  - d) wnioskodawca spełnia wymogi dowodowe określone w sekcji 3 [GRA]”.
- 10 W celu uzyskania świadectwa uznania płci wnioskodawca musiał dostarczyć, stosownie do sekcji 3 tej ustawy, zatytułowanej „Dowody”, opinię dwóch lekarzy lub lekarza i psychologa.
- 11 Sekcja 4 GRA, zatytułowana „Zaakceptowane wnioski”, przewidywała w ust. 2, że wnioskodawca pozostający w stanie wolnym może żądać wydania pełnego świadectwa uznania płci, natomiast w ust. 3, że wnioskodawca pozostający w związku małżeńskim może otrzymać jedynie tymczasowe świadectwo uznania płci.
- 12 Sekcja 9 ust. 1 tej ustawy stanowiła, że w przypadku wydania pełnego świadectwa uznania płci nabyta płć staje się płcią danej osoby na potrzeby wszelkich celów. W myśl pkt 7 załącznika 5 do omawianej ustawy, który dotyczył w szczególności skutku, jaki pełne świadectwo uznania płci wywiera na prawo do emerytury państwowej, po wydaniu świadectwa wszelkie kwestie dotyczące uprawnień emerytalnych w ramach państwowego systemu zabezpieczenia emerytalnego należy rozstrzygać w taki sposób, jak gdyby płcią danej osoby była od zawsze jej płć nabyta.
- 13 Tymczasowe świadectwo uznania płci stanowiło podstawę dla wnioskodawcy pozostającego w związku małżeńskim do wystąpienia do sądu o unieważnienie małżeństwa. Zgodnie z sekcją 5 ust. 1 GRA sąd, który orzekł unieważnienie małżeństwa, był następnie zobowiązany do wydania pełnego świadectwa uznania płci.
- 14 Sekcja 11 lit. c) Matrimonial Causes Act 1973 (ustawy o sprawach małżeńskich z 1973 r.), w brzmieniu obowiązującym w okresie, którego dotyczy postępowanie główne, stanowiła, że ważny związek małżeński mogą tworzyć jedynie mężczyzna i kobieta.
- 15 Marriage (Same Sex Couples) Act 2013 (ustawa o związkach małżeńskich osób tej samej płci z 2013 r.), która weszła w życie w dniu 10 grudnia 2014 r., dopuściła możliwość zawierania związków małżeńskich przez osoby tej samej płci. Załącznik 5 do powyższej ustawy zmienił sekcję 4 GRA, przewidując, że GRP ma obowiązek wydania pełnego świadectwa uznania płci wnioskodawcy pozostającemu

w związku małżeńskim, jeżeli wyrazi na to zgodę współmałżonek wnioskodawcy. Ustawa o związkach małżeńskich osób tej samej płci z 2013 r. nie znajduje jednakże zastosowania w sporze rozpatrywanym w postępowaniu głównym.

Spór w postępowaniu głównym i pytanie prejudycjalne

- 16 MB urodziła się w 1948 r. jako osoba płci męskiej. W 1974 r. zawarła związek małżeński. W 1991 r. zaczęła żyć jako kobieta, a w 1995 r. przeszła operację zmiany płci.
- 17 MB nie posiada jednak pełnego świadectwa uznania płci, którego wydanie – na gruncie uregulowań krajowych rozpatrywanych w postępowaniu głównym – uzależnione jest od unieważnienia jej związku małżeńskiego. Jednakże MB i jej żona nie chcą zrywać łączącej je więzi małżeńskiej z powodów religijnych.
- 18 W 2008 r. MB ukończyła 60 lat, czyli wiek, w którym kobiety urodzone przed dniem 6 kwietnia 1950 r. mogą – na gruncie przepisów krajowych – ubiegać się o emeryturę państwową „kategorii A”, w związku z czym złożyła stosowny wniosek, przedstawiając dowody na opłacanie składek z tytułu działalności zawodowej na rzecz państwowego systemu zabezpieczenia emerytalnego.
- 19 Jej wniosek został odrzucony decyzją z dnia 2 września 2008 r. na tej podstawie, że z powodu braku pełnego świadectwa uznania płci MB nie może być traktowana jako kobieta na potrzeby określenia ustawowego wieku, w którym powinna przejść na emeryturę.
- 20 MB wniosła skargę na tę decyzję, która została kolejno oddalona przez First-tier Tribunal (sąd administracyjny pierwszej instancji, Zjednoczone Królestwo), Upper Tribunal (sąd administracyjny drugiej instancji) oraz Court of Appeal (sąd apelacyjny).
- 21 MB wniosła następnie skargę do Supreme Court of the United Kingdom (sądu najwyższego Zjednoczonego Królestwa), podnosząc, że uregulowanie krajowe rozpatrywane w postępowaniu głównym stanowi przejaw dyskryminacji ze względu na płeć, zakazanej na podstawie art. 4 ust. 1 dyrektywy 79/7.
- 22 Zgodnie z informacjami zawartymi w postanowieniu odsyłającym MB spełnia kryteria natury fizycznej, społecznej i psychologicznej przewidziane w uregulowaniach krajowych dotyczących stanu cywilnego rozpatrywanych w postępowaniu głównym, wymagane w celu prawnego uznania zmiany swojej płci. Sąd odsyłający wyjaśnia, że w chwili zaistnienia okoliczności faktycznych rozpatrywanych w postępowaniu głównym uregulowania krajowe uzależniały jednak uznanie zmiany płci oraz wydanie świadectwa wskazanego w pkt 17 niniejszego wyroku od unieważnienia małżeństwa zawartego przed tą zmianą. Według tego sądu unieważnienie małżeństwa było również wymagane do celów przyznania osobie, która zmieniła płeć, takiej jak MB, emerytury z chwilą osiągnięcia przez nią ustawowego wieku emerytalnego przewidzianego dla osób przynależących do płci, którą taka osoba nabyła.
- 23 Sekretarz stanu ds. pracy i emerytur podniósł przed sądem odsyłającym, że zgodnie z wyrokami Trybunału z dnia 7 stycznia 2004 r., K.B. (C-117/01, EU:C:2004:7, pkt 35) oraz z dnia 27 kwietnia 2006 r., Richards (C-423/04, EU:C:2006:256, pkt 21), kompetencja do określenia prawnych warunków uznania zmiany płci danej osoby należy do państw członkowskich. Jego zdaniem warunki te nie ograniczają się do kryteriów społecznych, fizycznych i psychologicznych, ale mogą również obejmować kryteria związane ze stanem cywilnym.
- 24 W tym kontekście sekretarz stanu ds. pracy i emerytur powołał się na orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, który uznał, że państwa członkowskie mogą uzależnić uznanie zmiany płci danej osoby od unieważnienia małżeństwa, w którym ta osoba pozostaje (wyrok ETPC z dnia 16 lipca 2014 r. w sprawie Hämäläinen przeciwko Finlandii, CE:ECHR:2014:0716JUD003735909). Twierdzi, że

choć europejska Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, podpisana w Rzymie w dniu 4 listopada 1950 r., nakłada na państwa będące jej stronami obowiązek uznania płci nabytej przez osobę, która zmieniła płeć, nie wymaga ona, aby państwa te godziły się na możliwość tworzenia związków małżeńskich przez osoby tej samej płci. Uzależnienie uznania zmiany płci od spełnienia tego warunku jest bowiem uzasadnione w świetle celu polegającego na zachowaniu tradycyjnej koncepcji małżeństwa jako związku między kobietą i mężczyzną.

- 25 W tych okolicznościach Supreme Court of the United Kingdom (sąd najwyższy Zjednoczonego Królestwa) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującym pytaniem prejudycjalnym:

„Czy uregulowanie prawa krajowego uzależniające prawo osoby, która zmieniła płeć, do emerytury państwowej nie tylko od spełnienia fizycznych, społecznych i psychologicznych kryteriów uznania zmiany płci, ale też od pozostawania w stanie wolnym, jest zgodne z dyrektywą Rady 79/7?”.

W przedmiocie pytania prejudycjalnego

- 26 Poprzez swoje pytanie sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy wykładni dyrektywy 79/7, a w szczególności jej art. 4 ust. 1 tiret pierwsze w związku z jej art. 3 ust. 1 lit. a) tiret trzecie oraz art. 7 ust. 1 lit. a), należy dokonywać w ten sposób, że stoi ona na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, które wymaga od osoby, która dokonała zmiany płci, spełnienia nie tylko kryteriów natury fizycznej, społecznej i psychologicznej, lecz również warunku niepozostawania w związku małżeńskim z osobą przynależącą do płci, którą nabyła w wyniku tej zmiany, aby móc ubiegać się o przyznanie emerytury państwowej z chwilą osiągnięcia ustawowego wieku emerytalnego przewidzianego dla osób przynależących do nabytej przez nią płci.
- 27 Na wstępie należy zauważyć, że sprawa rozpatrywana w postępowaniu głównym oraz pytanie zadane Trybunałowi dotyczą wyłącznie warunków przyznawania emerytury państwowej rozpatrywanych w postępowaniu głównym. Do Trybunału nie zwrócono się więc o ogólne rozstrzygnięcie, czy prawne uznanie zmiany płci może być uzależnione od unieważnienia małżeństwa zawartego przed tą zmianą.
- 28 Rząd Zjednoczonego Królestwa podnosi, że kwestie związane z prawnym uznaniem zmiany płci oraz małżeństwem należą do kompetencji państw członkowskich w zakresie stanu cywilnego. Przy wykonywaniu tych kompetencji państwa członkowskie, które nie dopuszczają małżeństw osób tej samej płci, mogą więc uzależnić przyznanie emerytury państwowej od unieważnienia małżeństwa zawartego wcześniej przez te osoby.
- 29 W tym względzie należy przypomnieć, że chociaż prawo Unii nie wkracza w kompetencje państw członkowskich w zakresie stanu cywilnego osób oraz prawnego uznawania płci osoby, przy wykonywaniu tych kompetencji państwa członkowskie muszą jednakże przestrzegać prawa Unii, w szczególności przepisów dotyczących zasady niedyskryminacji (zob. podobnie w szczególności wyroki: z dnia 27 kwietnia 2006 r., Richards, C-423/04, EU:C:2006:256, pkt 21–24; z dnia 1 kwietnia 2008 r., Maruko, C-267/06, EU:C:2008:179, pkt 59; a także z dnia 5 czerwca 2018 r., Coman i in., C-673/16, EU:C:2018:385, pkt 37, 38 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 30 Z orzecznictwa Trybunału wynika więc w szczególności, że uregulowanie prawa krajowego uzależniające przyznanie emerytury od spełnienia warunku dotyczącego stanu cywilnego nie jest zwolnione z wymogu przestrzegania zasady niedyskryminacji ze względu na płeć wyrażonej w art. 157 TFUE w dziedzinie wynagradzania pracowników (zob. podobnie, w odniesieniu do art. 141 WE, wyrok z dnia 7 stycznia 2004 r., K.B., C-117/01, EU:C:2004:7, pkt 34–36).

- 31 Wynika stąd, że przy wykonywaniu swoich kompetencji z zakresu stanu cywilnego państwa członkowskie muszą przestrzegać art. 4 ust. 1 dyrektywy 79/7, który stanowi realizację zasady zakazu dyskryminacji ze względu na płeć w dziedzinie zabezpieczenia społecznego.
- 32 W szczególności wspomniany art. 4 ust. 1 tiret pierwsze w związku z art. 3 ust. 1 lit. a) tiret trzecie tej dyrektywy zakazuje wszelkich przejawów dyskryminacji ze względu na płeć, w szczególności w odniesieniu do warunków przynależności do ustawowych systemów zabezpieczenia ryzyka starości.
- 33 Strony w postępowaniu głównym pozostają zgodne co do tego, że państwowy system emerytalny rozpatrywany w postępowaniu głównym jest jednym z takich systemów.
- 34 Jak wynika z art. 2 ust. 1 lit. a) dyrektywy 2006/54, dyskryminację bezpośrednią ze względu na płeć stanowi sytuacja, w której dana osoba jest traktowana mniej korzystnie ze względu na płeć niż jest, była lub byłaby traktowana inna osoba w porównywalnej sytuacji. Pojęcie to należy rozumieć w ten sam sposób, jak jest ono rozumiane w kontekście dyrektywy 79/7.
- 35 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału, mając na uwadze cel tej ostatniej dyrektywy oraz charakter praw, które ma ona chronić, ma ona również zastosowanie do przejawów dyskryminacji, których źródłem jest zmiana płci przez zainteresowanego (zob. podobnie wyrok z dnia 27 kwietnia 2006 r., Richards, C-423/04, EU:C:2006:256, pkt 23, 24 i przytoczone tam orzecznictwo). W tym względzie o ile, jak przypomniano w pkt 29 niniejszego wyroku, to do państw członkowskich należy określenie warunków prawnego uznania zmiany płci danej osoby, o tyle należy stwierdzić, że do celów stosowania dyrektywy 79/7, osoby, które istotny okres swojego życia spędziły jako osoby innej płci niż ich płeć określona w chwili urodzenia i które przeszły operację zmiany płci, powinny być uznawane za osoby, których płeć uległa zmianie.
- 36 W niniejszym przypadku uregulowanie prawa krajowego rozpatrywane w postępowaniu głównym uzależnia przyznanie osobie, która zmieniła płeć, emerytury państwowej z chwilą osiągnięcia przez nią ustawowego wieku emerytalnego przewidzianego dla osób, których płeć osoba ta nabyła, w szczególności od unieważnienia małżeństwa, które osoba ta zawarła przed zmianą płci. Z kolei zgodnie z informacjami zawartymi w aktach sprawy, którymi dysponuje Trybunał, wspomniany warunek unieważnienia małżeństwa nie ma zastosowania do osoby, która pozostaje w związku małżeńskim i która zachowała swą płeć biologiczną, skutkiem czego osoba ta może uzyskać emeryturę z chwilą osiągnięcia przez nią ustawowego wieku emerytalnego przewidzianego dla osób przynależących do tej płci, niezależnie od swojego stanu cywilnego.
- 37 Wydaje się zatem, że omawiane uregulowanie krajowe jest mniej korzystne dla osoby, która po zawarciu związku małżeńskiego zmieniła swą płeć, w porównaniu do osoby, która zawarła związek małżeński i zachowała swą płeć biologiczną.
- 38 Tego rodzaju mniej korzystne traktowanie jest oparte na kryterium płci i stanowi przejaw dyskryminacji bezpośredniej w rozumieniu art. 4 ust. 1 dyrektywy 79/7.
- 39 Należy wobec tego zbadać, czy sytuacja osoby, która zmieniła swą płeć po zawarciu związku małżeńskiego, oraz sytuacja osoby, która zawarła związek małżeński i zachowała swą płeć biologiczną, są porównywalne.
- 40 Rząd Zjednoczonego Królestwa stoi na stanowisku, że sytuacje te nie są porównywalne, gdyż zainteresowane osoby różnią się stanem cywilnym. Otóż osoba, która zmieniła płeć po zawarciu związku małżeńskiego, znalazła się w sytuacji, w której tworzy związek małżeński z osobą przynależącą do płci, którą nabyła, co z kolei nie ma miejsca w przypadku osoby, która zachowała swą płeć biologiczną i która zawarła związek małżeński z osobą odmiennej płci. Mając na względzie cel,

któremu służy warunek unieważnienia małżeństwa rozpatrywanego w postępowaniu głównym, którym jest uniknięcie możliwości tworzenia małżeństw przez osoby tej samej płci, owa różnica powoduje, zdaniem tego rządu, że sytuacje tych osób nie są porównywalne.

- 41 W tym względzie należy przypomnieć, że wymóg dotyczący porównywalnego charakteru sytuacji nie oznacza, że dane sytuacje muszą być identyczne, ale że powinny być jedynie porównywalne (zob. podobnie wyroki: z dnia 10 maja 2011 r., *Römer*, C-147/08, EU:C:2011:286, pkt 42; a także z dnia 19 lipca 2017 r., *Abercrombie & Fitch Italia*, C-143/16, EU:C:2017:566, pkt 25 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 42 Oceny porównywalności tych sytuacji należy dokonywać nie w sposób ogólny i abstrakcyjny, lecz w sposób szczególny i konkretny, z uwzględnieniem wszystkich charakteryzujących te sytuacje czynników, w szczególności w świetle przedmiotu i celu uregulowania krajowego, w którym ustanowiono dane rozróżnienie, jak również zasad i celów dziedziny prawa, do której to uregulowanie krajowe należy (zob. podobnie wyroki: z dnia 16 grudnia 2008 r., *Arcelor Atlantique et Lorraine i in.*, C-127/07, EU:C:2008:728, pkt 25, 26; z dnia 16 lipca 2015 r., *CEZ Razpredelenie Bylgarija*, C-83/14, EU:C:2015:480, pkt 89, 90; a także z dnia 9 marca 2017 r., *Milkova*, C-406/15, EU:C:2017:198, pkt 56, 57 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 43 W niniejszym przypadku z informacji wskazanych w postanowieniu odsyłającym wynika, że uregulowanie krajowe rozpatrywane w postępowaniu głównym ma na celu przyznanie emerytury państwowej „kategorii A”, o którą mogą ubiegać się osoby, które osiągnęły wiek emerytalny. Strony w postępowaniu głównym wskazały na rozprawie przed Trybunałem, że zgodnie z prawem krajowym emerytura taka przyznawana jest każdemu, kto osiągnie ten wiek i kto może wykazać się odprowadzeniem odpowiedniej liczby składek do państwowego systemu emerytalnego Zjednoczonego Królestwa. Wydaje się więc, że celem ustawowego systemu emerytur państwowych rozpatrywanego w postępowaniu głównym jest zapewnienie ochrony na wypadek starości poprzez przyznanie zainteresowanej osobie indywidualnego prawa do emerytury nabywanego w zależności od składek odprowadzonych przez nią w toku kariery zawodowej, przy czym zapewnienie owej ochrony następuje niezależnie od stanu cywilnego tej osoby.
- 44 W świetle celu i warunków przyznawania takiej emerytury, wskazanych w poprzednim punkcie, sytuacje osoby, która zmieniła swą płć po zawarciu związku małżeńskiego, oraz osoby, która zawarła związek małżeński i zachowała swą płć biologiczną, są porównywalne.
- 45 Jak trafnie zauważył rzecznik generalny w pkt 43 opinii, argumentacja rządu Zjednoczonego Królestwa, skupiająca się na różnicach dotyczących stanu cywilnego tych osób, sprawia, że owa różnica staje się decydującym czynnikiem przy porównywaniu rozpatrywanych sytuacji, podczas gdy stan cywilny jako taki, jak podkreślono w pkt 43 niniejszego wyroku, pozostaje bez znaczenia dla przyznania emerytury państwowej rozpatrywanej w postępowaniu głównym.
- 46 Dodatkowo cel wprowadzenia warunku unieważnienia małżeństwa, na który powołał się ten rząd, czyli niedopuszczenie do możliwości tworzenia małżeństw przez osoby tej samej płci, jest oderwany od systemu emerytalnego. W rezultacie ów cel nie wpływa na porównywalność sytuacji osoby, która zmieniła swą płć po zawarciu związku małżeńskiego, oraz osoby, która zawarła związek małżeński i zachowała swą płć określoną w chwili urodzenia, w świetle celu i warunków przyznawania owej emerytury, wskazanych w pkt 43 niniejszego wyroku.
- 47 Powyższej wykładni nie podważa orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, do którego odnosi się rząd Zjednoczonego Królestwa, aby zakwestionować porównywalny charakter sytuacji tych osób. Jak bowiem zauważył rzecznik generalny w pkt 44 opinii, w wyroku z dnia 16 lipca 2014 r. w sprawie *Hämäläinen przeciwko Finlandii* (CE:ECHR:2014:0716JUD003735909, §§ 111, 112), Europejski Trybunał Praw Człowieka zbadał porównywalność sytuacji osoby, która przeszła operację zmiany płci po zawarciu związku małżeńskiego oraz osoby pozostającej w związku małżeńskim, która

nie zmieniła swej płci, pod kątem celu analizowanych przepisów krajowych dotyczących prawnego uznawania zmiany płci w obszarze prawa cywilnego. Natomiast, jak podkreślono w pkt 27 niniejszego wyroku, niniejsza sprawa dotyczy porównywalności sytuacji zainteresowanych osób w świetle uregulowania, którego cel dotyczy konkretnie przyznania emerytury z powszechnego systemu zabezpieczenia społecznego.

- 48 Należy wobec tego stwierdzić, że uregulowanie krajowe rozpatrywane w postępowaniu głównym prowadzi do nierównego traktowania – bezpośrednio opartego na kryterium płci – osób, które zmieniły płeć po zawarciu związku małżeńskiego, w porównaniu do pozostających w związku małżeńskim osób, które zachowały swą płeć określoną w chwili urodzenia, mimo że osoby te znajdują się w porównywalnych sytuacjach.
- 49 Rząd Zjednoczonego Królestwa podkreśla jednak, że cel polegający na niedopuszczeniu do istnienia małżeństw osób tej samej płci może uzasadniać stosowanie – wyłącznie w przypadku osób, które zmieniły swą płeć – warunku unieważnienia małżeństwa zawartego wcześniej przez taką osobę, podnosząc, że w chwili zaistnienia okoliczności faktycznych w postępowaniu głównym prawo krajowe nie dopuszczało możliwości tworzenia związków małżeńskich przez osoby tej samej płci.
- 50 Jednakże zgodnie z orzecznictwem Trybunału odstępstwa od wyrażonego w art. 4 ust. 1 dyrektywy 79/7 zakazu wszelkich przejawów bezpośredniej dyskryminacji ze względu na płeć dopuszczalne są tylko w wyczerpująco określonych przypadkach wskazanych w przepisach tej dyrektywy (zob. podobnie wyroki: z dnia 21 lipca 2005 r., Vergani, C-207/04, EU:C:2005:495, pkt 34, 35; a także z dnia 3 września 2014 r., X, C-318/13, EU:C:2014:2133, pkt 34, 35). Tymczasem cel, na który powołuje się rząd Zjednoczonego Królestwa, nie wpisuje się w żadne z odstępstw dopuszczonych przez tę dyrektywę.
- 51 Konkretniej rzecz ujmując, w odniesieniu do odstępstwa przewidzianego w art. 7 ust. 1 lit. a) omawianej dyrektywy Trybunał orzekł, że odstępstwo to nie zezwala państwom członkowskim na odmienne traktowanie osoby, która po zawarciu związku małżeńskiego zmieniła swą płeć, oraz osoby, która pozostaje w związku małżeńskim i która zachowała swą płeć określoną w chwili urodzenia, w kontekście wieku uzależniającego przyznanie emerytury państwowej (zob. podobnie wyrok z dnia 27 kwietnia 2006 r., Richards, C-423/04, EU:C:2006:256, pkt 37, 38).
- 52 Uregulowanie krajowe rozpatrywane w postępowaniu głównym stanowi więc przejaw dyskryminacji bezpośredniej ze względu na płeć, a tym samym jest niezgodne z dyrektywą 79/7.
- 53 W świetle powyższych rozważań na zadane pytanie należy udzielić następującej odpowiedzi: wykładni dyrektywy 79/7, a w szczególności jej art. 4 ust. 1 tiret pierwsze w związku z jej art. 3 ust. 1 lit. a) tiret trzecie oraz art. 7 ust. 1 lit. a), należy dokonywać w ten sposób, że stoi ona na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, które wymaga od osoby, która dokonała zmiany płci, spełnienia nie tylko kryteriów natury fizycznej, społecznej i psychologicznej, lecz również warunku niepozostawania w związku małżeńskim z osobą przynależącą do płci, którą nabyła w wyniku tej zmiany, aby móc ubiegać się o przyznanie emerytury państwowej z chwilą osiągnięcia ustawowego wieku emerytalnego przewidzianego dla osób przynależących do nabytej przez nią płci.

W przedmiocie kosztów

- 54 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (wielka izba) orzeka, co następuje:

Dyrektywę Rady 79/7/EWG z dnia 19 grudnia 1978 r. w sprawie stopniowego wprowadzania w życie zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn w dziedzinie zabezpieczenia społecznego, a w szczególności jej art. 4 ust. 1 tiret pierwsze w związku z jej art. 3 ust. 1 lit. a) tiret trzecie oraz art. 7 ust. 1 lit. a), należy interpretować w ten sposób, że stoi ona na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, które wymaga od osoby, która dokonała zmiany płci, spełnienia nie tylko kryteriów natury fizycznej, społecznej i psychologicznej, lecz również warunku niepozostawania w związku małżeńskim z osobą przynależącą do płci, którą nabyła w wyniku tej zmiany, aby móc ubiegać się o przyznanie emerytury państwowej z chwilą osiągnięcia ustawowego wieku emerytalnego przewidzianego dla osób przynależących do nabytej przez nią płci.

Podpisy